

ساماندهی جوانان روستا در قالب تشکلهای جوانان روستایی: تجارب گذشته، وضع موجود، چشم انداز آینده

نازنین کیان مهر^۱، خدیجه بذرافکن^۲

چکیده

بررسی روند تحولات جمعیتی کشور ما حاکی از آن است که حدود ۳۴ درصد از کل جمعیت را جوانان تشکیل می دهند که یک سوم این تعداد ساکن روستاها هستند. لذا توجه به جوانان روستایی بعنوان نیروی انسانی فعال و سرمایه اجتماعی مولد از اولویت بسیار بالایی در توسعه جامعه روستایی برخوردار می باشد. امروزه در دنیا برای ماندگاری و تبلور پتانسیل های جوانان، تشکلهای مختلفی برای پرورش آنها شکل گرفته اند. باشگاههای جوانان روستایی به کمک مروجان و کارشناسان و همکاری اهالی محل ایجاد شده و هدف اصلی آنها آموزش اصول کشاورزی، و دامداری و امور دیگر برای توسعه روستایی می باشد. این تشکلهای از طریق آموزشهای غیررسمی، امکان مشارکت داوطلبانه و فعالیتهای جمعی جوانان روستایی را فراهم نموده و بدین گونه انگیزه و اعتماد به نفس جوانان را تقویت می نمایند. در این زمینه کشورهای گوناگون با ایجاد تشکلهایی تحت عناوین مختلف، توانسته اند به تجارب ارزشمند و درخشانی دست یابند. در ایران نیز کم و بیش، تشکلهایی در ارتباط با جوانان روستایی فعالیت داشته اند. در این مقاله با بررسی سوابق موجود در این زمینه، سعی شده است تا تشکلهای و باشگاههای جوانان روستایی و اهداف و ابعاد فعالیتهای آنها در ایران، مطرح و تجارب گذشته و کارکردهای آنها در مقایسه با تجارب جهانی مورد بررسی قرار گیرد و سپس سازمانها و تشکلهای جوانان روستایی که در حال حاضر مشغول به فعالیت می باشند، شناسایی و بر مبنای کارکرد آنها، چشم انداز آینده به منظور تشکیل، هدایت و ساماندهی این گونه تشکلهای ترسیم و در نهایت راهکارهایی برای نیل به آن پیشنهاد شود.

واژه های کلیدی: جوانان روستایی، توسعه روستایی، باشگاههای جوانان روستایی، تشکلهای جوانان روستایی، آموزش غیر رسمی جوانان

^۱ دانشجوی دکتری بخش ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه شیراز

^۲ دانشجوی دکتری بخش ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه شیراز

مقدمه

یکی از مهمترین عوامل مؤثر در توسعه، نیروی انسانی است که استفاده مؤثر از آن به افزایش چشمگیر تولید ملی منجر می شود. از آنجا که جوانان روستایی سرمایه اصلی و آینده سازان کشور می باشند، توجه به آنان از اولویت خاصی برخوردار است. به منظور استفاده بهینه از پتانسیل های جوانان روستایی و پرورش استعداد های نهفته آنها و نیز جلوگیری از هدرروی تلاش های برنامه های توسعه روستایی، لازم است که به آموزش و پرورش جوانان روستایی اهمیت داده شود. به نظر می رسد متشکل کردن آنها و ارائه آموزش های غیر رسمی در قالب باشگاهها و انجمن های جوانان روستایی بهترین شیوه ساماندهی جوانان روستایی باشد، از یک طرف جوانان روستایی نیروهای مهم جامعه روستایی هستند که می توانند چرخ های توسعه روستایی را در جوامع خود به حرکت در آورند و از سوی دیگر به دلیل شرایط خاص آنها ارائه آموزش های غیر رسمی منطقی تر به نظر می رسد. در این راستا مقاله حاضر با کمک روش توصیفی-تحلیلی، ضمن ارائه تعاریف و بیان ضرورت ایجاد باشگاهها و سازمان های جوانان روستایی، تجارب گذشته و کنونی این باشگاهها را در ایران و برخی دیگر از کشورها مطرح خواهد نمود.

یافته ها و بحث

تعریف جوانان

تعریف استاندارد سازمان ملل متحد از جوانان، افرادی را در بر می گیرد که بین ۱۵ تا ۲۴ سال سن دارند. مرکز آمار ایران نیز، جمعیت را از نظر گروه های سنی به ۶ گروه تقسیم کرده: (نوباوگان ۱ تا ۵ ساله، کودکان ۶ تا ۱۰ ساله، نوجوانان ۱۱ تا ۱۴ ساله، جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله، میانسالان ۲۵ تا ۶۴ ساله، بزرگسالان ۶۵ ساله و بیشتر) (کاوری زاده وزمانی، ۱۳۷۹). البته باید اذعان نمود که مفهوم اجتماعی سن، از فرهنگی به فرهنگ دیگر متفاوت است. لذا سنی که در یک جامعه به عنوان کودکی محسوب می شود، ممکن است در جامعه دیگر بعنوان جوانی محسوب شود و یا سنی که در یک جامعه به عنوان جوانی محسوب می شود، در جامعه دیگر بزرگسال بشمار آید (FAO, ۲۰۰۰). هرگونه تقسیم در دوران رشد و نمو، جنبه اعتباری و قراردادی داشته و بستگی به آن دارد که محقق از چه دیدی (تربیتی، اجتماعی و...) به مرحله نگاه کند (فربود، ۱۳۷۴).

تعریف باشگاه جوانان روستایی

باشگاه (انجمن) جوانان روستایی، تشکلی است که با شرکت جوانان روستایی در سطح روستا به کمک مروجان و کارشناسان و با همکاری اهالی محل ایجاد می شود و هدف آن آموزش اصول صحیح کشاورزی، دامداری، خانه داری به جوانان، جهت پرورش کشاورزان آینده کشور و نیز ایجاد روحیه تعاون و همکاری بین جوانان می باشد. برنامه ها و فعالیتهای باشگاه در جهت بالا بردن اعتماد به نفس جوانان و مهارت یافتن در یک حرفه می باشد (ملک محمدی، ۱۳۷۲). نقش سازمان های مختص جوانان از این دید که یک وضعیت آموزش غیر رسمی را بوجود می آورد حائز اهمیت می باشد. شرکت در فعالیتهای داوطلبانه این فرصت را فراهم می کند که افراد به تجارب و مهارت خود بیفزایند. آموزش در قالب های رسمی و اجباری کمتر به نتیجه دلخواه می رسد. به همین دلیل ایجاد تشکلهای غیر رسمی همانند باشگاه های جوانان روستایی می تواند مفید باشد زیرا تاسیس تشکلهای غیر رسمی در زمینه های گوناگون می تواند انگیزه لازم را در افراد ایجاد نماید تا این افراد بتوانند با میل و رغبت و بر اساس نیاز های خود مشارکت نمایند (کاوری زاده و وزمانی، ۱۳۷۹).

اهداف باشگاه جوانان روستایی

افزایش کارایی انسانها در هر زمینه، هیچ گاه بدون درک صحیح هدف و تمایل به وصول به آن امکان پذیر نیست. بنابراین باید اعضا تشکیل دهنده هر سازمان، بتوانند هدف یا هدف های سازمان را بشناسند، بپذیرند و حتی به جذب آن ها بپردازند.

بطور کلی، ایجاد و رشد رهبری، تقویت هویت و تعلق شهروندی، توسعه ویژگی های شخصیتی مناسب و ایجاد مهارت های لازم برای اشتغال مناسب، از اهداف عمده باشگاه جوانان روستایی است (شهبازی، ۱۳۷۳).

اهدافی که باشگاهها و سازمانهای مربوط به جوانان روستایی دنبال می نمایند متعدد است، برخی از مهمترین اهداف شامل موارد ذیل می گردد:

- ارائه دانش و مهارت های موضوعی و تخصصی در زمینه های کشاورزی
- ایجاد یک نگرش مثبت به مفهوم خود
- کسب مهارت در رابطه با چگونگی برقراری ارتباط با دیگران
- ارائه آموزش در زمینه رهبری
- ایجاد نگرش مثبت در مورد چگونگی استفاده از اوقات فراغت
- آموزش در زمینه بکارگیری مهارت ها در رابطه با جریانها و تصمیم گیری های گروه (کاوری زاده و زمانی، ۱۳۷۹).
- برخی اهداف دیگر شامل :
- انتقال دانش و مهارت ها به خانوارهای روستایی
- ایجاد و تقویت روحیه پذیرش نوآوری در بین جوانان روستایی
- افزایش تولیدات کشاورزی و کاهش هزینه های تولید از طریق آموزش جوانان روستایی
- ایجاد روحیه خلاقیت در جوانان روستایی
- رشد فرهنگی جوامع روستایی و ترقی زندگی روستاییان
- تقویت حس وطن دوستی و علاقمند کردن جوانان به محیط زندگی روستایی (فربود، ۱۳۷۴).

مزایای ایجاد تشکل های جوانان روستایی

تشکل های جوانان روستایی از این جهت که به طور خاص به جوانان روستایی، اختصاص دارند، می توانند با فراهم سازی آموزش های خارج از مدرسه و با تقویت روحیه فعالیت گروهی، توان حرفه ای جوانان و مسئولیت پذیری آنها را در روستاها ارتقا داده و جوانان روستایی را با ارزش حیاتی کار در روستا و فعالیت کشاورزی آشنا سازند. حقیقت این است که طبقه جوان روستاها استنباط صحیحی از فعالیت های کشاورزی و روستایی نداشته و تمایل زیادی برای جذب به این فعالیتها از خود نشان نمی دهند. به همین دلیل متشکل شدن آنها در قالب باشگاهها و تشکلهای می تواند فرصت مناسبی برای همه جوانان روستا فراهم آورد که بتوانند بهتر استعداد های خود را کشف نموده و با انتخاب مشاغل متناسب با علایق فردی و نیز نیازهای اساسی منطقه خود، گام مؤثری برای توسعه روستایی بردارند. علاوه بر این چندمنظوره بودن فعالیت تشکلهای و باشگاههای مختص جوانان روستایی سبب می شود که اینها بتوانند همزمان، به چندین نیاز اساسی جوانان روستایی پاسخ بدهند.

همچنین یکی از مهمترین نقاط قوت تشکل های جوانان روستایی، این است که به دلیل فعالیت با قشر جوان و بانشاط روستاها، این تشکلهای می توانند بسیار سریعتر اقدامات توسعه و عمران روستایی را در روستاها پیش ببرند. زیرا از یک طرف این تشکلهای می توانند از طریق آموزش و آگاه سازی جوانان روستایی، از آنها بعنوان تسهیلمبران برای جلب پشتیبانی سایر اقشار روستا در برنامه های توسعه روستایی، بهره ببرند و از طرف دیگر می توانند ضمن توجیه سازمانهای متولی عمران و توسعه روستایی برای توجه به آن مناطق، خودشان نیز در برنامه های توسعه روستایی مشارکت داشته و بدین ترتیب به محیط اجتماعی روستاهای خود رونقی دوباره ببخشند. یکی دیگر از محاسن تشکل های جوانان روستایی، ایجاد شرایطی مناسب برای یافتن دوستان خوب و مورد اعتماد و برقراری ارتباط با دیگران، برای جوانان روستایی است. بدین ترتیب آنها می توانند مسائل و مشکلات خود را با دیگران سهیم شده و با استعانت از همفکری دیگران در رفع مسائل خود، اقدام نمایند.

برخی دیگر از مزایای توسعه تشکل های جوانان روستایی، شامل موارد ذیل می باشد:

- تدارک و ساماندهی اردوهای تفریحی و آموزشی و بازدید دسته جمعی از پروژه های سایر مناطق
- نبود اجبار در مشارکت جوانان در پروژه ها
- ایجاد نگرش مثبت در جهت استفاده بهتر از اوقات فراغت
- تسهیل ارتباط بین مروجان کشاورزی و جوانان روستایی
- حفظ جوانان روستایی از گرفتاریها و مفاسد اجتماعی مانند اعتیاد
- گسترش عدالت اجتماعی و رفع شکافهای موجود
- تشریک مساعی سازمانهای مختلف در جهت تحقق اهداف مشترک

لزوم توجه به ساماندهی جوانان روستایی

جمعیت جوانان روستایی حدود ۵۵ درصد از کل جمعیت جوانان در دنیا را شامل می شود (FAO, 2000). در ایران از نگاه دموگرافیک و جمعیت شناسی و با بررسی روند تحولات جمعیتی و ترکیب ساختار سنی، جمعیت جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله کشور در سال ۱۳۸۲ به رقم ۲۲ میلیون و ۵۸۳ هزار و ۶۳۷ نفر بوده که حدود ۳۴ درصد از کل جمعیت کشور را تشکیل می دهند. بطوریکه کشور ایران دومین کشور جوان در دنیا محسوب شده است. یک سوم این تعداد یعنی تقریباً ۷ میلیون نفر ساکن روستاها و بقیه جوانان ساکن شهرها می باشند (بسیج جوانان در سازندگی، ۱۳۸۲).

جوانان روستایی، سرمایه انسانی و سرنوشت سازان فرهنگ و اقتصاد آینده این مرزوبوم بوده که نیروی قوی در جهت سازندگی کشور محسوب می شوند. این نیروها بنا به ماهیت سنی و خصوصیات خاص از قبیل نشاط و سرزندگی، ابتکار و خلاقیت، پویایی و تحرک، خستگی ناپذیری، انعطاف پذیری، در صورت داشتن برنامه ریزی صحیح با توجه به ماهیت شان می توانند در راستای توسعه روستایی و نهایتاً توسعه ملی گام بر دارند (فربود، ۱۳۷۴).

جوانان روستایی در بهبود وضعیت معیشتی خانواده های روستایی نقش ارزنده ای را ایفا می نمایند. با توجه به رشد روز افزون جمعیت جهان، نیاز به مواد غذایی بیشتر شده و از طرف دیگر محدود بودن منابع، اجازه تولید بیشتر مواد غذایی را نمی دهد. در این راستا جمعیت روستا بخصوص جوانان آن بایستی به گونه ای آموزش ببینند تا بتوانند به شیوه مطلوب از این منابع بهره برداری نموده و در جهت تامین غذایی انسانهای دیگرگام بردارند. بنابراین لزوم توجه به این قشر و هدایت آنها در جهت افزایش آگاهی، توانایی و مهارتهای فنی و اجتماعی بر هیچ کس پوشیده نیست. در واقع پویایی و تداوم حیات یک ملت، مرهون جهد و تکاپوی فکری و عملی و تلاش و سازندگی نسل جوان آن است.

بسیاری از نوجوانان و جوانان به دنبال مکان دیگری غیر از مدرسه برای گذراندن اوقات فراغت خود می گردند. بعلاوه در کشورهای در حال توسعه، مدرسه نتوانسته است کلیه نوجوانان و جوانان را پوشش دهد، سازمانهای جوانان بخصوص برای ارائه آموزشهای خارج از مدرسه می توانند، جانشینی برای مدرسه باشند (ندیمی، ۱۳۵۰). کار با جوانان روستایی در باشگاهها به منزله دخالت دادن مردم روستا در یافتن مشکلات و اتخاذ تصمیم نسبت به حل آنهاست. در واقع این باشگاهها هدفشان بهره برداری مطلوب از نیروها و منابع انسانی روستاها بوده و از هدر رفتن نیروی جوانان روستایی جلوگیری می نمایند و در ضمن راهی مطمئن برای جلب اعتماد و متقاعد کردن آحاد روستاییان برای مشارکت و همکاری بیشتر در امور روستایی می باشند.

پیشرفت جوامع روستایی به نوع برنامه های آموزشی طبقه جوان روستاها و میزان آمادگی آنان برای پذیرش تکنولوژی و فنآوریهای نوین کشاورزی و تحول حاصله از آن بستگی دارد. تا زمانی که کیفیت و شرایط زندگی روستایی بهبود نیابد و فاصله بین زندگی شهر و روستا کوتاه نگردد، پیوند نیروی جوان روستاها با محیط و طبیعت روستایی رو به تزلزل رفته و جوانان دیگر توان مقاومت نخواهند داشت. افسوس زندگی شهری نیز، روستازادگان را به خود جلب نموده و آنان را به ترک مزارع و مهاجرت وا می دارد. اجتماع روستایی مدتهای مدیدی مرارت کشیده تا بتواند خود را حفظ نماید. پس برای حفظ جامعه روستایی و جلوگیری از رکود آن، توجه به آموزش و ساماندهی قشر جوان ضروری است، زیرا آنها صاحبان فردای اراضی و طبقه مولد روستاها خواهند بود.

در اکثر کشورها متناسب با منابع و امکانات آنها، برنامه هایی برای جوانان روستایی فراهم شده است. در خصوص استفاده بهینه از جوانان روستایی و پرورش استعداد های آنان، ایجاد سازمانها و تشکلهای مربوط به جوانان روستایی بعنوان یک روش آموزش غیر رسمی امری ضروری است که بایستی مورد توجه قرار گیرد (فربود، ۱۳۷۴).

سازمانهای مربوط به جوانان روستایی در جهان

در گوشه و کنار جهان سازمانها و باشگاههایی در رابطه با جوانان فعالیت دارند. هر سازمان بر اساس مسائل مملکت خود، دارای اهداف و برنامه های متفاوت می باشد. این سازمانها تحت عناوین مختلف به فعالیت خود ادامه می دهند. به برخی از این سازمانها اشاره می گردد: باشگاه ۴- اچ در ایالات متحده امریکا که یک برنامه آموزشی از نظام ترویج کشاورزی است که جزء آموزشهای غیر رسمی به حساب می آید. این باشگاه با تلاش گراهام در سال ۱۹۰۲ با همکاری دانشگاه ایالت اهایو آغاز به کار نمود. اکنون پس از گذشت بیش از صد سال، این باشگاه فرصتهایی در زمینه ارتباطات، رهبری، توسعه شغلی، بهبود منزل و تکنولوژی و کامپیوتر برای ۷ میلیون جوان در امریکا در مناطق روستایی و شهری فراهم کرده است (Iowa State University, ۲۰۰۲).

این باشگاهها نه تنها در زمینه افزایش تولیدات کشاورزی فعالیت می نمایند، بلکه سبب پیشرفت و توسعه کلی زندگی در روستا نیز می گردند. امکان مشارکت در این باشگاهها برای تمامی جوانان علاقمند، بدون توجه به نژاد، رنگ، جنس، عقیده و ملیت وجود دارد. جوانان در برنامه هایی مانند حفاظت انرژی، توسعه محیط، خدمات اجتماعی و تولید غذا نیز مشارکت می نمایند. این باشگاهها به جوانان جهت استخدام، تصمیم گیری، بهداشت، تغذیه، توسعه منزل و چگونگی برقراری ارتباط با خانواده و هموعان خود، آموزش های متنوعی ارائه می دهند (فربود، ۱۳۷۴).

از دیگر سازمانهای فعال در ارتباط با جوانان روستایی می توان به سازمان کشاورزان آینده (FFA) اشاره نمود که وابسته به دبیرستانهای کشاورزی بوده و یک نهاد خوب برای آموزش به دختران و پسران جوان، تعلیم مسائل اجتماعی، پرورش رهبری، شخصیت اجتماعی و منزلت کار و غیره می باشد. یکی دیگر از سازمانهای مربوط به جوانان روستایی، سازمان کشاورزان آینده ژاپن یا (FFJ) می باشد. این سازمان در ۱۹۵۰ تاسیس شد. در اندونزی نیز سازمانی تحت عنوان گروه کشاورزان آینده فعالیت می کند که در زبان محلی به آن TANI TANSUNA گویند. در فیلیپین باشگاههای جوانان مزرعه و در کره جنوبی باشگاه جوانان روستایی، با اهداف مشابه در حال فعالیت هستند. همچنین باشگاههای جوانان روستایی در سوئیس تحت عنوان ۴- اس و در کنیا با عنوان ۴- کی فعالیت دارند که اهداف و وظایف اینها نیز مشابه با باشگاه ۴- اچ می باشد (فربود، ۱۳۷۴).

سازمانهای مربوط به جوانان در ایران

سازمانهای جوانان که قبل از انقلاب اسلامی در ایران فعالیت داشته اند در یک تقسیم بندی کلی شامل:

سازمانهای آموزشی: مدارس، دانشگاهها

سازمانهای پرورشی و گذران اوقات فراغت: مانند تربیت بدنی، کاخ مرکزی، خانه های شیر و خورشید، باشگاههای ورزشی.

سازمانهای بهداشتی: سپاه بهداشت، وزارت بهداشت

سازمانهای مربوط به آماده سازی جوانان برای اشتغال و راهنمایی شغلی: مانند وزارت کار و امور اجتماعی و آموزشگاههای فنی حرفه ای (ندیمی، ۱۳۵۰).

علاوه بر این، بطور مشخص یک سری سازمانها در زمینه جوانان فعالیت داشته اند که در اینجا به برخی از آنها اشاره می شود: تقریباً اولین سازمان جوانان ایران، سازمان پرورش افکار، بود که در حد فاصل جنگ جهانی اول و دوم شکل گرفت. در واقع با گسترش سازمانهای مخصوص جوانان در کشور های اروپایی، خصوصاً نهضت پیشاهنگی به رهبری ژنرال بیدن پاول در آغاز قرن بیستم، دامنه این سازمانها به ایران کشیده شد. سازمان پرورش افکار که توسط متفکران غربگرای ایرانی و تحت تاثیر ناسیونالیستهای آلمانی سازماندهی می شد وظیفه داشت تا با انجام فعالیتهای سیاسی، اجتماعی، هنری و فرهنگی، جوانان را با مبادی وطن و وطن پرستی آشنا کند و در قسمت

دیگر، فعالیتهای این سازمان، شامل فعالیتهای عملی، ورزشی و هنری و کشاورزی بود. گروههای شرکت کننده در این سازمان صرفاً شامل جوانان می شد. زیرا فعالیتهای این سازمان به گونه ای طراحی شده بود که تنها بخش جوان می توانست از آن بهره گیرد. این سازمان تا پایان حکومت رضا خان به فعالیت خود ادامه داد و بعد از آن متوقف شد.

سازمان لژیون خدمتگزاران بشر، یکی از سازمانهای مربوط به جوانان بوده است که پیش از انقلاب فعالیت داشته و به تقلید از گروههای لژیون فرانسه تشکیل شد و وظیفه خود را خدمتگزاری به آحاد مردم می دانست. یکی از مهمترین فعالیتهای آن اجرای پروژه های عمرانی در مناطق روستایی بود که با فعالیت جمعی جوانان روستایی در تابستانها انجام می شد. این فعالیتها عمدتاً تحت عنوان اردوهای تابستانی صورت می گرفت و بعنوان یک فعالیت فوق برنامه در روستاهای کشور محسوب می شد. وجود عنوان بیگانه و اقتباس آن از کشورهای غربی، پس از انقلاب عکس العملهای شدیدی را در پی داشت و بنابر این دیگر ادامه نیافت (دیوسالار، ۱۳۷۲).

همچنین، سازمان خانه های فرهنگ روستایی، با هدف بالا بردن سطح اطلاعات عمومی و اجتماعی، پرورش استعدادها و ورزشی جوانان روستایی و گسترش اندیشه تعاون، با تشکیل خانه هایی در سطح روستاهای کشور، آغاز به کار نمود که اهداف اجرایی این سازمان شامل: بررسی احتیاجات آموزشی و فرهنگی خانه های روستایی، تهیه برنامه های لازم برای پرورش استعدادها و فرهنگی جوانان روستایی و تشویق شرکت در کلاسهای مبارزه با بیسوادی، تهیه برنامه های لازم برای اجرای فعالیتهای فرهنگی و هنری جوانان بوده است. در خانه های فرهنگ روستایی فعالیتهایی از قبیل برگزاری جشنهای ملی و مذهبی، برگزاری دوره های آموزشی و برپایی مسابقات های ورزشی، تشکیل کلاسهای مبارزه با بیسوادی، نمایش فیلم و آموزش در زمینه بهداشت و تنظیم خانواده، آموزش صنایع دستی و... نیز انجام می شد (فرهود، ۱۳۷۴).

سازمان جوانان شیر و خورشید سرخ ایران، سازمان دیگری است که قبل از انقلاب فعالیت داشت. این سازمان به منظور تقویت سجایای نوع پروری و بشر دوستی در جوانان و نیز تربیت افراد مفید و کاردان برای آینده کشور فعالیت داشت. در سال ۱۳۴۵ این سازمان به منظور گذراندن اوقات فراغت جوانان اقدام به تشکیل خانه های جوانان نمود که فعالیتهای این خانه ها شامل برنامه های امدادی، هنری و اجتماعی، آموزشی و ورزشی می شد.

همچنین، سازمان پیشاهنگی ایران که هدف از تاسیس آن، تربیت اخلاقی و اجتماعی جوانان کشور بر طبق اصول و مقررات مملکتی بود، سازمان دیگری است که پیش از انقلاب فعالیت داشت. برخی از فعالیتهای آن:

- تعیین خط مشی کلی و تنظیم مقررات عمومی برنامه های پیش آهنگی
- ارشاد جوانان و کمک به رشد فکری و پرورش استعدادها آنها
- شرکت دادن جوانان شهرها و روستاها در فعالیتهای داوطلبانه
- تهیه جزوات آموزشی
- اشاعه فعالیتهای دسته جمعی
- تشکیل اردوهای شهری، روستایی، استانی و کشوری
- جلب همکاری افراد علاقمند به کارهای تربیتی و اجتماعی
- اشاعه کارهای ورزشی و دسته جمعی (دیوسالار، ۱۳۷۲).

به طور کلی اکثر سازمانهای مذکور مربوط به کل جوانان کشور بوده و تا حدودی نیز به جوانان روستایی توجه داشته اند. یکی از معروفترین و شاید اولین باشگاه مربوط به جوانان روستایی، پیش از انقلاب اسلامی، باشگاه ۴ - دال می باشد. کار ایجاد و توسعه این باشگاهها براساس الگوی ۴-اچ با همکاری کارشناسان ستادی و توسط مروجان از سال ۱۳۳۵ و همزمان با تاسیس اداره آموزش کشاورزی آغاز گردید (۴-دال علامت چهار حرف اول دانش، دل، دست و دوام تندرستی است) (شهبازی، ۱۳۷۲).

باشگاههای ۴-دال زیر نظر وزارت کشاورزی و منابع طبیعی وقت اداره می شد و جزئی از وظایف اداره ترویج به حساب می آمد (محبوبی قمی و میر آبادی، ۱۳۸۲).

نحوه اداره این باشگاهها در سطح روستا بدین صورت بود که حداقل ۱۰ نفر از جوانان روستایی ساکن ده را به عضویت درآورده و هیئت رئیسه ای شامل یک نفر رئیس، یک نفر معاون، یک نفر منشی توسط خود جوانان روستایی انتخاب می شد. این افراد به نام افسران باشگاه نامیده می شدند. همچنین، یک نفر رهبر سازمانی یا تشکیلاتی از بین زارعین علاقمند و دارای سواد که ممکن بود از اولیا جوانان و یا یک نفر از افراد سرشناس محل باشد، انتخاب می شد که امور باشگاه را با راهنمایی مروج کشاورزی اداره می نمود. یک نفر نیز به عنوان رهبر پروژه برای کمک به اعضا در انجام امور فنی مربوط به پروژه های باشگاه فعالیت داشت.

شرایط عضویت در این باشگاه بدین صورت بود که هر روستازاده که قصد عضویت در باشگاه را داشت می بایست، ضمن داشتن سکونت در همان منطقه واحراز شرط سنی (۱۹ تا ۱۹ سال)، با دریافت کارت عضویت در تمام جلسات باشگاه شرکت کرده و سهمی را بعهده می گرفت. همچنین یک یا چند پروژه را بعنوان شغل باشگاهی انتخاب می نمود و بایستی آنچه را که یاد میگرفت به دیگران تعلیم داده و در نهایت قسمتی از محصول کار خود را برای تزئین باشگاه اختصاص و به معرض تماشا و قضاوت دیگران می گذاشت. در این باشگاهها نوع و اندازه پروژه هایی که برای افراد در نظر گرفته می شد عبارت بود از: سبزی کاری، درختکاری، زراعت، مرغداری، دامداری، زنبورداری و صنایع دستی.

برخی از مهمترین اهداف این باشگاه را می توان چنین بر شمرد: آموزش اصول صحیح کشاورزی و دامپروری و خانه داری به جوانان روستایی، تعلیم روش صحیح امرار معاش به جوانان روستایی و آشنا کردن آنها به اصول اقتصاد تولید از طریق نگهداری و ثبت دخل و خرج کار پروژه، احترام به شخصیت جوانان و استفاده از آنها برای ایجاد تحول فکری بین زارعین، تقویت حس وطن پرستی و علاقمند کردن جوانان به محیط زندگی روستایی و... (محبوبی قمی و میر آبادی، ۱۳۸۲). فعالیت باشگاه ۴- دال مدت زیادی طول نکشید و بعد از چند سال متوقف شد که این امر به دلایل مختلفی مربوط می گردد. علت اصلی متوقف شدن یا شکست این باشگاهها را مغایر بودن برنامه ها و فعالیتهای آن با مسائل اجتماعی و فرهنگی و مذهبی حاکم بر جامعه روستایی کشور دانسته اند (فربود، ۱۳۷۴).

همچنین می توان چنین استنباط نمود که شاید یکی دیگر از عوامل عدم موفقیت این باشگاهها تقلید از باشگاههای مشابه در دیگر کشورها بدون توجه به فرهنگ و نیازهای ملی باشد. در واقع به دلیل تضاد ماهیتی این باشگاهها با شرایط روستاهای ایران، انگیزه جوانان روستایی برای مشارکت در فعالیتهای بسیار کم بوده و از طرف دیگر به دلیل وضعیت نابسامان روستاها از لحاظ مهیاسازی شرایط برای ادامه تحصیل دبیرستانی و دانشگاهی، و نیز جاذبه مظاهر شهری، جوانان روستایی ترجیح می دادند به جای همکاری با این باشگاهها، به شهرها مهاجرت نمایند. همچنین می توان اظهار داشت که وقوع اصلاحات ارضی در خلال سالهای فعالیت این باشگاهها، سبب شد اکثر مروجان به کارهای مربوط به افزایش تولیداشتغال یافته و از توجه به اوضاع جوانان روستایی غفلت نمایند بطور کلی می توان چنین نتیجه گرفت که دهه ۳۰، دوران طلایی فعالیت این باشگاه بوده است (از سال ۱۳۳۵ تا ۱۳۴۱). چون در این دوران ایده گسترش این باشگاه در خصوص جوانان روستایی، ایده ای جدید بود، لذا در سالهای آغازین فعالیت این باشگاه، از آن حمایت و استقبال بیشتری شد ولی پس از انجام اصلاحات ارضی به دلیل تغییر نقش مروجان و بی توجهی نسبت به فعالیت این باشگاه، نقش این باشگاه کمرنگ شده و پس از مدتی به کل از بین رفت.

کلیه سازمانهایی که قبل از انقلاب فعال بودند پس از انقلاب یا از فعالیت باز ماندند و یا با توجه به سخت کاری آنها، تغییر نام دادند و با توجه به شرایط زمانی و شور انقلابی، جوانان در ارگانهای جهاد سازندگی، سپاه و بسیج بکار گرفته شدند. جهاد سازندگی، پس از انقلاب بوجود آمد که هدف خود را خدمت به جامعه محروم ملی می دانست. سپس در سالهای بعد جوانان روستایی در خانه های ترویج زیر نظر جهاد سازندگی در رابطه با رشته های ورزشی و مسائل فرهنگی به فعالیت پرداختند.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی فعالیتهای سازمان پیشاهنگی برای مدت کوتاهی در زمینه های زیر ادامه یافت:

تشکیل کلاسهای آموزشی

تشکیل کلاسهای تعلیماتی (امدادگری و مقاله نویسی)

تشکیل اردوهای تربیتی و پرورشی

پس از مدتی این سازمان منحل شد و سازمانی تحت عنوان امور تربیتی وابسته به آموزش و پرورش جای آن را گرفت که فعالیتهای اردویی، هنری و فرهنگی را برای دانش آموزان راهنمایی و دبیرستان عهده دار شد (فربود، ۱۳۷۴).

پس از انحلال سازمان جوانان شیر و خورشید، بعد از انقلاب اسلامی، سازمانی تحت عنوان سازمان جوانان هلال احمر تشکیل شد که در ارتباط با جوانان اقدام به آموزش آنها برای استفاده از خدمات مربوط به هلال احمر، امداد و کمک رسانی نمود و سایر فعالیتهای آموزشی و هنری آن شامل تئاتر، نمایشنامه نویسی، زمینه های ورزشی، کمپهای اولیه و آموزش قرآن می شد (دیوسالار، ۱۳۷۲).

در سال ۱۳۵۸ یک سری کانونهای فرهنگی در زمینه جوانان آغاز به کار کردند و به مرور این مراکز با نظارت جهاد سازندگی بصورت کتابخانه های روستایی درآمد که از بهترین و در دسترس ترین کانونهای اطلاع رسانی و تبادل اطلاعات می باشند. در حقیقت این کتابخانه ها می توانند بعنوان پایگاههای آموزشی زمینه مستعد برای فعالیتهای اجتماعی - فرهنگی را برای جوانان روستایی فراهم نمایند. عمده فعالیتهای کتابخانه های روستایی در ارتباط با جوانان روستایی، شامل آموزشهای ترویجی، آموزشهای مدیریت و اقتصاد خانوار روستایی در عرصه های مختلف تولید، و انجام مسابقات ترویجی، علمی و... بوده است. همچنین در سال ۱۳۶۹ مکانهایی در تعدادی از روستاهای کشور تحت عنوان خانه های ترویج توسط وزارت جهاد سازندگی برای پرورش روستاییان تاسیس شده که در این مکانها نیز خدمات کتابداری و کلاسهای آموزشی ترویجی و برگزاری مسابقات برای جوانان روستایی انجام می شود. پس از ادغام جهاد سازندگی و وزارت کشاورزی، فعالیت این کتابخانه های روستایی و خانه های ترویج تحت پوشش وزارت ارشاد درآمد (روح زمین، ۱۳۸۶).

در سال ۱۳۷۱ شورایی به نام شورای عالی جوانان با ۱۷ نفر از اعضا شکل گرفت که رئیس قوه مجریه در راس آن قرار داشت. اهداف آن در ارتباط با روستاها شامل تامین نیازهای فکری، اجتماعی و روحی و جسمی جوانان روستایی، فراهم سازی زمینه های مشارکت جوانان روستایی در فعالیتهای اجتماعی و پیشبرد جامعه می باشد.

همچنین، در سال ۱۳۷۹ بسیج جوانان در سازندگی با هدف پر کردن اوقات فراغت جوانان روستایی و زمینه سازی جهت ایجاد اشتغال و آشناسازی جوانان با فرهنگ کار آغاز به کار نمود. ۲۰ دستگاه شامل جهاد کشاورزی و نیروی مقاومت بسیج سپاه، متولی این امر شدند که در همین راستا در حال حاضر عرصه های کار توسط جهاد کشاورزی تعیین و تامین نیرو توسط بسیج انجام می شود. برای اجرای پروژه ها هم از جوانان روستایی و هم جوانان شهری استفاده می شود. همچنین از فارغ التحصیلان رشته های منابع طبیعی، آبخیز داری، محیط زیست و کشاورزی برای اجرای پروژه ها کمک گرفته می شود. از برنامه های آتی این طرح، ایجاد اشتغال مناسب برای جوانان روستایی بوده که این امر گزینه مناسبی برای عینیت بخشیدن به مشارکت مؤثر جوانان است (مرادی، ۱۳۸۲).

نتیجه گیری و پیشنهادها

کشور ما از جمله کشورهایی است که قاعده هرم سنی آن وسیعتر است یعنی بیشترین جمعیت کشور را جوانان تشکیل می دهند. این جوانان نیازمند آموزش می باشند. جوانان روستایی از مهمترین سرمایه های انسانی روستاها هستند که نقش آنها در توسعه روستایی بسیار حائز اهمیت است. کلا نقش سازمانهای جوانان روستایی، فراهم نمودن امکانات و شرایط جهت آموزش جوانان برای دستیابی به توسعه روستایی می باشد. متأسفانه روند فعالیتهای سازمانهای مربوط به جوانان حاکی از کمرنگ شدن نقش این سازمانها در ارتباط با ساماندهی جوانان روستایی می باشد. بطور کلی قبل از انقلاب اسلامی وزارت کشاورزی و عمران روستایی را داشتیم و وزارتخانه به بعد روستایی نیز توجه داشت. بعد از انقلاب اسلامی جهاد سازندگی به عنوان یک نهاد مردمی و انقلابی مسئولیت عمران روستایی را بعهده گرفت و وزارت کشاورزی توجه خود را به بعد تولید کشاورزی معطوف نمود. کم کم وزارت کشاورزی و جهاد سازندگی درگیر امور فنی و تولیدی شده و کم کم توجه به بعد فرهنگی روستاها ضعیف شد. لذا بطور کلی در حال حاضر متولی مشخصی برای توسعه روستایی و از جمله توسعه تشکلهای جوانان در روستاها نداریم. با بررسی اقداماتی که در زمینه جوانان روستایی قبل و پس از انقلاب ایران صورت گرفته، به وضوح پی می بریم که در کشور ما به آموزش جوانان روستایی و ساماندهی آنها در قالب تشکلهای روستایی توجه کافی نشده است و اگر چه اقدامات محدودی در ارتباط با جوانان روستایی صورت گرفته است، ولی در مقایسه با سایر کشورها به وضوح پی به کمرنگ بودن این گونه فعالیتهای در کشور برده خواهد شد. همچنین با بررسی اقدامات صورت گرفته مشخص می گردد که چه در زمان گذشته و چه در زمان حال

سازمانهای مربوط به جوانان روستایی به توسعه روستایی، آن طور که باید و شاید، توجه نداشته اند و اکثر ابعاد و جنبه های مختلف آن را نادیده گرفته اند و صرفاً در زمینه های محدود فعالیت کرده اند که در بسیاری از موارد، این فعالیتها چیزی جز تکرار مکررات برای جوانان روستایی نداشته اند. به عنوان مثال این سازمانها و تشکلهای در زمینه کمک به ایجاد اشتغال روستایی برای جوانان و توسعه کشاورزی که از ملزومات توسعه روستایی می باشند هیچ گونه اقدام شایان توجهی صورت نداده اند. بعلاوه، بسیاری از فعالیتها در زمینه جوانان روستایی شکل پراکنده ای داشته و به هیچ وجه منجر به توسعه تشکل جوانان روستایی نشده است. روند تجارب گذشته تا وضعیت کنونی تشکلهای جوانان روستایی به کاهش تعداد سازمانهای مربوط به جوانان روستایی و انحلال بسیاری از آنها، طی این دوره، اشاره داشته و حتی برخی از تشکلهای نیز که هنوز وجود دارند به دلیل منفعل بودن شان، عملاً نقش مؤثری در جهت توسعه روستایی نداشته اند. بسیاری از تشکلهای جوانان روستایی، به دلیل نداشتن فلسفه و اهداف روشن و یا کمبود منابع مالی و یا تغییر متولیان، پس از گذشت یک دوره زمانی محدود از فعالیت بازایستادند و برخی دیگر نیز به دلیل تقلید از سایر کشورها و عدم همخوانی با محیط روستایی و روحیه جوانان عملاً منحل گردیدند. بنابراین، روند کنونی در ارتباط با ساماندهی جوانان روستایی در قالب تشکل، چندان رضایت بخش نیست. اگر نتوانیم وضعیت جوانان روستایی را به شیوه درست ساماندهی کنیم، نمی توانیم امیدی به دستیابی مطلوب به توسعه روستایی داشته باشیم و در نتیجه، در آینده ای نه چندان دور، بایستی با پیامدهای ناگوار این سهل انگاری ها مواجه گردیم. امروزه بسیاری از کشورها پی به نقش مهم فعالیتها جوانان در قالب باشگاه ها و سازمان ها برده و با کسب موفقیت‌های چشمگیر در این زمینه، همچنان به تقویت آنها ادامه می دهند. در کشور ما نیز، با توجه به نقش مهمی که این قشر در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دارند، بایستی جهت احیا مجدد و تقویت تشکلهای جوانان روستایی در کشور اقدام نمود. بر این اساس چشم انداز آینده ما می تواند چنین باشد که بتوانیم از طریق آموزش و ساماندهی هرچه بیشتر جوانان روستایی در زمینه های فرهنگی، کشاورزی، عمران روستایی و سایر زمینه ها، و با ارتقا انگیزه قشر جوان و جلب مشارکت داوطلبانه آنها در فعالیتهای مختلف و کاهش بیکاری و مهاجرت در سال های آتی، توسعه اقتصادی و اجتماعی روستایی را تضمین نماییم. بدین منظور پیشنهادات زیر ارائه می گردند.

- به منظور پرورش جوانان روستایی و حصول چشم انداز آینده، تاسیس باشگاههای جدید جوانان روستایی توصیه می شود. که در این راستا نیاز به بررسی دقیق عملکرد این قبیل فعالیتها در ایران و شناخت نیاز کشور وجود دارد که این کار بایستی توسط پژوهشگران توسعه روستایی، محقق شود. پژوهشگران و متخصصان توسعه روستایی بایستی با در نظر داشتن برنامه ها و سیاستهای داخلی در ارتباط با امور جوانان روستایی، بتوانند مناطق مستعد ایجاد باشگاه و تشکلهای جوانان روستایی را شناسایی نموده و پس از بررسی دقیق و جمع آوری اطلاعات در ارتباط با وضعیت جوانان روستایی، با تدارک برنامه های مناسب در راستای تاسیس چنین تشکلهایی در روستاها اقدام نمایند.
- بایستی در ایجاد هرگونه سازمان متولی امور جوانان روستایی، فلسفه و اهداف و به روشنی تعیین و بیان شده و بر اساس آن ها، فعالیت نمود. بسیاری از تشکلهایی که در گذشته فعالیت داشتند، به دلیل دقیق نبودن اهداف شان مبادرت به اقداماتی کردند که نه تنها در بهبود وضع جوانان روستایی بی ثمر بوده است بلکه کم کم به دلیل نبود انگیزه لازم از سوی جوانان روستایی برای مشارکت در نهایت منحل شدند. همچنین بایستی در تعیین اهداف به ابعاد و جنبه هایی از توسعه روستایی توجه نمود که علاوه بر اینکه متناسب با نیازهای جوانان باشند، بتوانند نارسایی های قبلی را برطرف نمایند. در این زمینه با توجه به اهمیت کشاورزی در توسعه روستایی، پیشنهاد می گردد که باشگاه های جدید اهداف خود را به آموزش اصول صحیح در این زمینه و سایر زمینه های مرتبط با آن، معطوف دارند.
- هرگونه اقدام برای تاسیس یا احیا تشکلهای جوانان روستایی بایستی با همکاری اهالی روستایی صورت پذیرد و در راه اندازی آنها بایستی حتماً به آداب و رسوم محلی توجه شود. با برگزاری جلسات متعدد توسط نهادهای توسعه روستایی در روستاها بایستی مردم روستایی را از کارکرد و اهمیت این قبیل تشکلهای برای ساماندهی وضعیت جوانان روستایی آگاه نمود و از دیدگاه و نظرات خود روستاییان در این زمینه اطلاع کسب نمود.
- توصیه می شود به منظور ایجاد انگیزه در جوانان روستایی و نیز شفاف سازی زمینه عملکردی باشگاه ها برای آنها، حتی المقدور فرصتهایی از قبیل بازدید از پروژه های در دست انجام در سایر مناطق روستایی و نیز برقراری جلسات نمایشی فراهم گردد. این گونه

اقدامات سبب می شود که جوانان روستایی اعتمادشان نسبت به این تشکلهای بالا رفته و بتوانند با مشاهده عینی، تصمیمات درست تری برای مشارکت خود در آنها، اخذ نمایند.

- یکی از راههای پیشنهادی برای توسعه و گسترش سریع تر این تشکلهای در روستاها، استفاده از افراد بانفوذ و رهبران داوطلب محلی می باشد، که آنها بتوانند با بهره گیری از روابط خود با روستاییان، بخصوص جوانان روستایی، زمینه های لازم برای احیا باشگاهها وتشکل های جوانان روستایی را فراهم آورند. مردم روستا به دلیل اعتماد بیشتری که به افراد معتمد محلی دارند همکاری بیشتری نموده و سریعتر می توان به نتیجه مطلوب دست یافت.

- به منظور اطلاع رسانی سریعتر و آموزش برنامه ها و نیز تبلیغات مداوم برای مشارکت در باشگاهها، بکارگیری گسترده وسایل ارتباط جمعی ضروری است. در این راستا بایستی بررسی شود که مهمترین وسایل و کانالهای ارتباطی که روستاییان بکار می گیرند چه بوده و از آنها برای نیل به اهداف بهره گرفت.

- بهره گیری از کمک سازمانهای غیردولتی فعال محلی، هم برای جذب کمک های مالی وهم برای جلب مشارکت و همکاری مردم محلی، یک ضرورت است. همچنین استفاده از امکانات بخش خصوصی می تواند گام مؤثری در پیشبرد سریعتر اهداف این تشکلهای باشد. در این راستا لازم است که سازمانهای غیردولتی و بخش خصوصی، دقیقا با اهداف و برنامه های ایجاد باشگاهها و تشکلهای آشنا شوند تا بتوانند با اطمینان بیشتری در این زمینه همکاری نمایند. بنابراین لازم است که به طور مرتب آنها را در جریان امور قرار داد.

منابع

- بسیج جوانان در سازندگی. (۱۳۸۲). تهران: معاونت ترویج ومشارکت مردمی.
- دیوسالار، شاپور. (۱۳۷۲). بررسی وضعیت جوانان روستایی با تاکید بر فعالیتهای جهاد سازندگی. تهران: معاونت ترویج و مشارکت مردمی جهاد سازندگی.
- روح زمین، (۱۳۸۶). کتابخانه های روستایی و خانه های ترویج. دفتر مطالعات زنان جهاد کشاورزی استان فارس. (مصاحبه حضوری)
- شهبازی، اسماعیل. (۱۳۷۲). توسعه و ترویج روستایی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- شهبازی، اسماعیل. (۱۳۷۳). مکتب آموزشی ترویجی، رهیافتی برای پرورش جوانان روستایی. سازمان تات.
- فرهود، فرزاد. (۱۳۷۴). دیدگاه کارکنان ترویج کشاورزی استان خوزستان پیرامون تشکیل انجمن های روستایی. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شیراز.
- کاوری زاده، باسَم و غلامحسین زمانی. (۱۳۷۹). باشگاه جوانان روستایی، رهیافتی برای توسعه کشاورزی. مجله جهاد. سال ۱۹، شماره ۲۲۸-۲۲۹. صص ۲۱-۱۸.
- محبوبی قمی، امیر حسین و مهدی میر آبادی. (۱۳۸۲). جوانان روستایی، اشتغال و آینده. مجله جهاد. سال ۲۲، شماره ۲۵۶. صص ۵۱-۴۳.
- مرادی (۱۳۸۶). بسیج ومشارکت مردمی. دفتر بسیج ومشارکت مردمی جهاد کشاورزی استان فارس. (مصاحبه حضوری)
- ملک محمدی، ایرج. (۱۳۷۲). مبانی ترویج کشاورزی. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- ندیمی، هرمز. (۱۳۵۰). سازمانهای جوانان. تهران: سازمان برنامه. شماره ۶.

FAO,(۲۰۰۰). *Current situation and needs of rural youth*.from:www.fao.org

Iowa State University.(۲۰۰۲). *۴-H celebrates ۱۰۰ years: photo gallery*. from: www.extension.iastate.edu/emms/fhphotos/homepage